

ตอนที่ ๑

วิเวกคณปรีชา

พระเจ้าสุทโธทนะอภิเษกสมรสกับพระนางสิริมหามายา

เนื้อความย่อ

พระโศภิตีของเรา (ต่อมาคือพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันนี้) เคยเกิดเป็นพระเจ้ามหาสมมติเทวราชปกครองชมพูทวีป ทรงเป็นต้นพระราชวงศ์ “มหาสมมติหรือสมมติเทวราช” มีเหล่ากษัตริย์จากราชวงศ์นี้ต่อเนื่องมา ๘๔,๐๐๐ พระองค์

ต่อมา เจ้าในราชวงศ์นี้ได้ตั้งราชวงศ์ใหม่ คือ “โอกกากราชวงศ์” มีกษัตริย์ต่อเนื่อง ๓ พระองค์ โดยพระเจ้าโอกกากราชพระองค์ที่ ๓ ทรงมีพระโอรสพระธิดากับพระอัครมเหสีพระองค์ใหญ่ รวม ๙ พระองค์ เป็นพระธิดา ๕ พระโอรส ๔

หลังพระราชมารดาสิ้นพระชนม์ ทั้ง ๙ พระองค์ต้องเสด็จออกจากพระนคร เพราะพระราชบิดาได้ยกราชสมบัติให้แก่พระโอรสที่ประสูติจากพระอัครมเหสีพระองค์ใหม่ ซึ่งทั้ง ๙ พระองค์ อำนวยอายุใหญ่ ๘ คน และหมู่ประชาชนพร้อมด้วยหมู่สัตว์พากันมุ่งหน้าไปทางป่าหิมพานต์ ได้พบกับกบิลพรหมณ์ผู้เชี่ยวชาญการดูพื้นที่ (ท่านว่าพรหมณ์นี้คือพระโศภิตีของเรา) ท่านแนะนำให้สร้างเมืองใหม่ตรงบริเวณที่ท่านอาศัยอยู่ในป่าสาเก และให้ตั้งชื่อเมืองว่ากบิลพัสดุ์

พระนครใหม่สร้างเสร็จแล้ว กษัตริย์เหล่านั้นยกพิสาวกนโดให้เป็นดุจพระมารดา ทรงเกรงว่าชาติตระกูลจะไม่บริสุทธิ์หากอภิเษกสมรสกับคนในราชวงศ์อื่น จึงอภิเษกสมรสกันเอง ๔ คู่ แล้วเจริญด้วยราชบุตรราชธิดาจำนวนมาก กษัตริย์เมืองใหม่นี้ได้ชื่อว่ากษัตริย์ตระกูลหรือศากยวงศ์ สืบทอดราชวงศ์เรื่อยมา ซึ่งพระโศภิตีของเราในพระชาติหนึ่งก็เคยอุบัติในราชวงศ์นี้ คือสมัยที่ทรงเป็นพระเจ้าเวสสันดรหลังจุติแล้วทรงอุบัติในดุสิตภพ

จนถึงสมัยพระเจ้าสีหหนุสากยะ ทรงส่งพรหมณ์ ๘ คน ออกเสาะแสวงหาสตรีที่คู่ควรแก่พระราชโอรสสุทโธทนะ ได้พบพระราชกุมารีสิริสิริหามาयाผู้ทรงถึงพร้อมด้วยลักษณะของสตรีงามที่พรหมณ์ทำนาย ทรงจัดพิธีอภิเษกสมรสให้อย่างยิ่งใหญ่ ณ พระนครเทวทหะ

กลับถึงพระนครกบิลพัสดุ์แล้ว พระเจ้าสีหหนุทรงสละราชสมบัติมอบให้พระราชโอรสสุทโธทนะ เป็นพระเจ้าแผ่นดินนครองกรุงกบิลพัสดุ์

ปริเฉทที่ ๑

วิวาหมงคลปริวรรต

พระเจ้าสุทโธทนะอภิเษกสมรสกับพระนางสิริมหามายา

จะได้รับพระราชทานอรธาดิบาย โดยพระบาลีในพระคัมภีร์ปฐมสมโพธิ มีกาลาประณามพระรัตนตรียอยู่เบื้องต้นแล้ว แสดงเรื่องความตามลำดับไปว่า

ปฐมกษัตริย์ “มหาสมมติวงศ์”

ตั้งได้รู้มาในต้นปฐมกัป สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ของเราทั้งหลาย เกิดเป็นพระเจ้ามหาสมมติเทวราชปฐมกษัตริย์ เสวยราชสมบัติเป็นมหิสราธิปไตยในสกลชมพูทวีปนี้ มีพระราชโอรสทรงพระนามว่าโรชราช พระเจ้าโรชราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า วโรชราช พระเจ้าวโรชราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า กัลยณราช พระเจ้ากัลยณราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า วารกัลยณราช พระเจ้าวารกัลยณราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า มันทุราช พระเจ้ามันทุราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า สกมันธตุราช^๑ พระเจ้าสกมันธตุราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า อุโบสธ พระเจ้าอุโบสธราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า วรราช พระเจ้าวรราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า อุปวรราช พระเจ้าอุปวรราชนั้น มีพระราชโอรสทรงพระนามว่า มณฑเวราช ได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์เป็นลำดับมาถึง ๑๑ พระองค์ด้วยกัน

เกิดอ็อกกาการางวงศ์

ลำดับแต่นั้นมา พระราชวงศ์วานวงศ์ได้เสวยราชสมบัติสืบกษัตริย์มาถึง ๘๔,๐๐๐ พระองค์ จึงถึงอ็อกกาการางศ์ทั้ง ๓ และพระเจ้าปฐมอ็อกกาการางได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์มาหลายชั่วกษัตริย์ จึงถึงพระเจ้าหุตยอ็อกกาการาง พระเจ้าหุตยอ็อกกาการางเป็นบรมกษัตริย์ สืบพระวงศ์ต่อๆ กันมาจนถึงพระเจ้าตยอ็อกกาการาง

พระเจ้าตยอ็อกกาการางมีพระมเหสี ๕ พระองค์ คือ พระนางหัตถุธา ๑ พระนางจิตตา ๑ พระนางขันตุ ๑ พระนางชาลิณี ๑ พระนางวิสาขา ๑ พระมเหสีองค์หนึ่งๆ มีนางสนมเป็นบริวาร ๕๐๐ๆ ก็แลพระนางหัตถุธาซึ่งเป็นพระเชษฐอัคมเหสีใหญ่นั้นมีพระราชบุตร ๔ พระองค์ คือ อ็อกกาการางกุมาร ๑

^๑ บาลีเป็น วรรณธาด

กรณศรราชกุมาร ๑ ทัดถินภิลราชกุมาร ๑ นิปราชกุมาร ๑ แลมีพระราชบุตรอีก ๕ พระองค์ คือ นางปิยาราชกุมารี ๑ นางสุปิยาราชกุมารี ๑ นางอนันทาราชกุมารี ๑ นางวิชาติราชกุมารี ๑ นางวิชาติเสนาราชกุมารี ๑ รวมพระบุตรแลพระบุตรเป็น ๙ พระองค์ด้วยกัน

พระเจ้าโอกกากราชที่ ๓ ยกราชสมบัติให้พระโอรสองค์เล็ก

ครั้นสืบมา ณ กาลภายหน้า พระมเหสีผู้ใหญ่นั้นสิ้นพระชนม์ลง สมเด็จพระบรมกษัตริย์จึงไปนามาซึ่งนางราชธิดาองค์อื่นอันทรงอุดมรูป ตั้งไว้ ณ ที่เป็นอัครมเหสีผู้ใหญ่นั้นมีพระราชโอรสองค์หนึ่ง ทรงนามชันทูราชกุมาร ครั้นพระราชกุมารนั้นพระชนม์ได้ ๕ เดือน พระมารดาจึงประทับด้วยเครื่องราชกุมารปีลันธนาภรณ์นำขึ้นเฝ้าพระราชบิดา พระราชบิดาได้ทอดพระเนตรพระราชโอรสอันทรงสิริรูปอันงาม ก็ทรงพระสันทนุปรโมทัย จึงดำรัสพระราชทานพรแก่พระนางผู้เป็นมารดาว่า เจ้าจะปรารถนาพรอันใดก็จะให้สำเร็จมโนรถ

แลนางนั้นได้โอกาสจึงคิดคบกับหมู่ญาติทั้งปวงทูลขอราชสมบัติให้แก่บุตรของตน สมเด็จพระบรมกษัตริย์ตรัสศุภคมว่า หลุ่งร้าย โฉนเจ้ามากกล่าวความพินาศฉิบหายปรารถนาจะกระทำอันตรายแก่โอรสผู้ใหญ่ของเราดังนี้ แลนางนั้นก็คอยทวงที เมื่อเสด็จเข้าสู่ที่สิริครรภไสยาสน์ กระทำประโลมด้วยอิทธิมายา ยังพระภักดาให้ยินดีด้วยวิธีกามเสวนกิง แล้วพิทูลวิงวอนว่า พระองค์เป็นบรมกษัตริย์ ได้ออกพระโอรสผู้พระราชทานพรอนุญาตแก่ข้าพระบาทแล้ว ซึ่งจะมีได้โปรดพระราชทานให้สมซึ่งประสงค์แห่งข้าพระองค์นั้นมิสมควร

พระโอรสพระธิดา ๙ พระองค์ต้องออกจากเมือง

สมเด็จพระเจ้าโอกกากราชทรงคิดละอายพระทัยด้วยได้สิ้นพระโอรสผู้ออกแล้วเกรงจะเสียดีย์ จึงดำรัสให้หาพระราชโอรสทั้ง ๔ มาเฝ้า แล้วตรัสเล่าความตามนัยหนหลัง แล้วตรัสสั่งว่าเจ้าจะปรารถนาช้างม้าแลรถม้าสักเท่าใด ก็จงนำไปเท่านั้น เหลือไว้แต่คนชาติราชอัสสุรคงครึ่งสำหรับพระนคร จงพาจตุรงค์นรทั้งปวงไปจากราชพารา ช่วยรักษาเสียของบิดาไว้ ต่อเมื่อบิดาสวรรคตเสียแล้ว จึงกลับมาคืนเอาราชสมบัติ แล้วตรัสสั่งอมาย์ ๘ นาย ให้ไปกับพระราชโอรสช่วยทำนุบำรุงรักษาอย่าให้มีภัยอันตรายได้

พระราชกุมารทั้ง ๔ รับพระราชบริหารแล้ว กราบถวายบังคมลา ต่างองค์ทรงพระโสภาคีพิลาปด้วยปิยวิโยคทุกขซึ่งจะจำจากกัน แล้วทูลขอขมาโทษพระราชบิดา แลอำลาพระราชวงศานุวงศ์กับทั้งหมู่องคมนตรีนางสนมทั้งปวง แล้วพาพระเชษฐภคินีแลพระกนิษฐภคินีทั้ง ๕ พระองค์ออกจากพระนคร กับด้วยจตุรงค์นรและอมาย์ทั้ง ๘ เป็นบริวาร

ส่วนประชาชนหญิงชายทั้งหลายได้แจ้งเหตุว่า พระราชกุมารจะเสด็จคืนมาครอบครองราชสมบัติในกาลเมื่อพระบรมกษัตริย์ราชบิดาทิวงคตแล้ว ก็ชวนกันดำริว่า เราจะต้องไปอุปฐากพระราชกุมาร ก็พากันตามเสด็จไปจากพระนครเป็นอันมาก แล้วเดินทางไปล่วง ๓ วันแล้ว สิ้นหนทางถึง ๓ โยชน์ ก็ยังไม่สิ้นรีพลประชาชนอันตามเสด็จ

จึงพระราชกุมารทั้ง ๔ มี พระโอกกากรมุขเชษฐาธิราชเป็นประธาน ก็ตรัสปรึกษากันว่า พลิกายของเรามากกว่ามาก แม้จะยกไปอาศัยที่พระยาสามนตราชเมืองหนึ่งเมืองใด ซึ่งเอาบ้านเมืองแลชนบทแห่นแคว้น ก็จะได้สมความปรารถนาแลท้าวพระยาทั้งหลายเหล่านั้น ก็จะสู้รบเราไม่ได้ คงจะประชัยพ่ายแพ้แต่ทว่าจะประโยชน์อันใดด้วยจะเบียดเบียนเอาสมบัติบ้านเมืองของผู้อื่น และแผ่นดินชมพูทวีปก็ใหญ่กว้างควรจะไปสร้างนครในรัฐประเทศ ให้พื้นเขตแดนท้าวพระยาสามนตราชทั้งปวง ก็ดำเนินพลย้ายหน้าเฉพาะป่าหิมพานต์ ที่ยวแสวงหาที่ภูมิสถานอันจะสร้างพระนครให้

กบิลพราหมณ์โพธิสัตว์และให้สร้างเมืองใหม่

ในกาลนั้น พระบรมโพธิสัตว์แห่งเรา บังเกิดในสกุลพราหมณ์มหาศาลมีนามกบิลพราหมณ์พิจารณาเห็นโทษในเบญจกามคุณจึงเสียดสขมปีตอกบรพรพาเป็นดาบส ไปสร้างบรรณศาลสถิตอยู่ในสากนสนนศน์ เทบใกล้ฝั่งทะเลโบกขรณี อันมีอยู่ ณ ชายป่าหิวันตประเทศ แลพระผู้เป็นเจ้าของภูมิถลมงคลวิทยา พิจารณาเห็นคุณแลโทษในโอกาสสูงขึ้นไปได้ ๘๐ คอก ในภายได้บรรลุที่สถิตลงไปได้ ๘๐ คอกดุจกัน และในภูมิประเทศที่แห่งนั้นมีภูเขาแอลกอลาวัลย์เวียนเป็นทักษิณาวรรตผันไปฝ่ายปราจีนทิศทั้งสิ้น ผู้สัตว์ทั้งหลายเป็นต้นว่าสัตว์คณเฑาะฐกฤศมาแลวิหาลเฬซึ่งหมู่สัตว์เลื้อยคลานถึงที่นั่น แล้วก็มีอาจติดตามต่อไปได้ สัตว์ที่แห่งนั้นกลับไล่คุกคามเอาสัตว์ที่มีอำนาจให้ปลาดนากการกลับไป เป็นที่ซึ่งมคคภูมิประเทศพระดาบสแจ้งเหตุฉะนี้จึงจัดสร้างบรรณศาลาอาศัยอยู่ในที่นั้น

ครั้นพระผู้เป็นเจ้าของเห็นพระราชกุมารทั้งหลายยตราพลาพลิกายมาเป็นอันมาก จึงได้ถามทราบความว่าสิบแสวงหาที่จะสร้างพระนคร ก็มีความกรุณาปรารถนาจะอนุเคราะห์ให้พื้นประโยชน์แก่พระกุมารทั้งปวง จึงบอกเหตุว่า บพิตรจงสร้างพระนครลงในที่บริเวณบรรณศาลาของอาตมาขึ้นเถิด แลเมืองอันนั้นนำไปภายหน้าจะเป็นอัครนครปรากฏในชมพูทวีป ฅิวบุรุษบังเกิดในพระนครนี้จะมีอาณาภพมาก คนเดียวก็อาจสามารถจะข่มขี่ผจญเสียได้ซึ่งบุรุษอื่นร้อยคนพันคนให้พ่ายแพ้อำนาจ จงสร้างปราสาทราชคฤสถานลงตรงที่บรรณศาลานี้ ฅิวผู้ใดสถิตในที่นี้ถึงแม้มาตราว่าเป็นบุตรคนจันดกาลก็จะมีพลาณาภพมากอาจข่มขี่เสียได้ซึ่งปัจจาไมตร ดุจพลาณาภพแห่งบรมจักรพรดิเป็นแท้ พระราชกุมารจึงเฝฝียงถามว่า พระผู้เป็นเจ้าของไปอยู่ ณ ที่ใด ดูก่อนบพิตร อย่าได้ทรงพระปริวิตกเลยด้วยที่อยู่ของอาตมา แลอาตมาที่จะไปสร้างบรรณศาลาอยู่ ณ ที่ข้างหนึ่งนอกพระนคร บพิตรจงตั้งนามการเมืองนี้ชื่อกรุงกบิลพัสดุ์เถิด

เกิดพระนครกบิลพัสดุ์

แลพระราชกุมารทั้ง ๔ มีพระโอรสกาหมุขชษฐาธิราชเป็นประธาน ก็ให้ฐาปนการพระนครแลปราสาทราชนิเวศนฐานลงในที่นั้นๆ ตามคำพระดาบสเสร็จแล้ว ก็ตั้งนามบุญญิตีของกรุงกบิลพัสดุ์ราชธานี เหตุเป็นที่พระกบิลดาบสประสาทประสิทธิ์ให้ ก็เสด็จเข้าอาศัยสถิตสำเร็จนิวาสกิจกับด้วยหม่อมมาตย์และราษฎรประชาชนดุรงคโยธาทั้งหลายในพระนครนั้น อันนี้เป็นเรื่องอุบัติแห่งกรุงกบิลพัสดุ์มหานคร โดยนัยพรรณนามานี้

เกิดศักรยราชตระกูลการอภิเษกสมรสกันเอง

ลำดับนั้น โอมมาตย์ทั้ง ๘ จึงปรึกษากันว่า พระราชกุมารทั้งหลายนี้ก็ทรงเจริญวัยวัฒนาถ้าอยู่ในสำนักพระราชบิดา ก็จะทำอวาทวิพาทมงคลการ ก็กาลบัดนี้ เราทั้งหลายเป็นผู้ใหญ่ ทรงพระกรุณาโปรดให้มาทำนุบำรุงปรีชัชพระราชกุมาร แลการอันนี้ก็เป็นการธุระของเราราวจะจัดแจงจึงจะชอบ ก็ชวนกันเข้าไปกราบบังคมทูลปรีชัชว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะไปขอพระราชธิดาแห่งกษัตริย์เมืองอื่นมาอภิเษกกับด้วยพระองค์

เมื่อพระราชกุมารทั้งหลายทรงสดับดังนั้น จึงตรัสตอบว่า เรามีได้เห็นนางชัตติยราชธิดาแห่งกษัตริย์ทั้งหลายอื่น ซึ่งจะเป็บรมชัตติยสัมพันธ์ชาติชาติตรีอันประเสริฐเสมอเหมือนด้วยเรา อนึ่ง ชัตติยราชกุมารทั้งหลายอื่นนั้นเสาก็มิได้สัมพันธ์กษัตริย์ชาติชาติตรี เสมอเหมือนด้วยเชษฐกนิษฐกนิโดยแท้ เบื้องว่าจะอภิเษกสังวาสกับด้วยชัตติยราชสกุลทั้งหลายอื่น เกรงว่าราชบุตรธิดาของเราซึ่งจะบังเกิดขึ้น จะไม่เป็นชัตติยชาติอันบริสุทธิ์ฝ่ายข้างบิดาบ้าง ฝ่ายข้างมารดาบ้าง ก็จะถึงซึ่งชาติสัมภพเสื่อมเสียชัตติยวงศ์ไป เพราะเหตุนี้เราทั้งหลายขอไปจะอภิเษกสังวาส กับด้วยพระกนิษฐราชกนิแห่งเรา ชัตติยวงศ์ของเราจึงจะบริสุทธิ์ชัตติยสัมพันธ์โดยแท้

และพระราชกุมารทั้งหลายจึงตั้งไว้ซึ่งเชษฐกนิ องค์เดียวนั้นในที่เป็ราชมารดาแล้ว ก็กระทำลกสสังวาสกับด้วยพระกนิษฐกนิทั้ง ๔ นางนั้นเป็นคู่ๆ กันด้วยกลวัชชาติสัมภพ จนเจริญด้วยพระราชบุตรพระราชธิดาเป็นอันมาก เหตุดังนั้น กษัตริย์ทั้งหลายในกรุงกบิลพัสดุ์นั้นจึงได้นามปรากฏว่าศักรยราชตระกูล เพราะทำลกสสังวาสในราชวงศ์แห่งตนๆ อันนี้เป็นเรื่องต้นอุบัติเหตุแห่งศักรยราชตระกูล

พระโพธิสัตว์เคยอุบัติในราชวงศ์นี้เป็นพระเวสสันดร

จับเดิมแต่นั้นมา กษัตริย์ศักรยราชทั้งหลายได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์ต่อๆ กันมาเป็นหลายชั่ว กษัตริย์เป็นอันมากตรบเท่าถึงพระเจ้สิริราช พระเจ้าสญชัยราช แลพระเจ้าเวสสันดรราช ครั้งนั้นเปลี่ยนนามพระนครชื่อกรุงเขตศร แลสมเด็จพระเวสสันดรราชได้เสวยราชสมบัติดำรงในทศพิธราชธรรม ทรง

บริจาครพะยาเศวตปัจฉัยนาคกับทั้งเครื่องคชาภรณ์อันมีราคาได้ ๒๔ แสกกหาปณะ ดำรงพระชนม์ตรบเท่าทั่วคต จุตขึ้นไปบังเกิดในดุสิตเทวโลก

จึงพระราชอิราชโอรสได้ราชาภิเษกกับด้วยนางกัณหาคานิกนิษฐกนิ ได้เสวยราชสมบัติสืบกันมา มีพระราชโอรสทรงพระนามพระสิริวิพาทราช พระสิริวิพาทราชมีพระราชโอรสทรงพระนามพระสิหัสสรราช พระสิหัสสรราชได้เสวยราชสมบัติสืบพระวงศ์เป็นลำดับมาเป็นอันมาก นับเป็นกษัตริย์ ๑๖๑,๐๐๐ พระองค์ จึงถึงพระเจ้าไชยเสนราช พระเจ้าไชยเสนราชมีพระราชบุตรทรงพระนามพระเจ้าสิหนุราช ได้เสวยราชสมบัติสืบกันมา

พระเจ้าสิหนุศัทยให้เหล่าอำมาตย์เสาะหาหญิงงาม

เพื่อพระราชโอรสสุทโธณะ

ครั้งนั้น นามพระนครกลับเรียกกรุงกบิลพัสดุ์ตามเดิม แลพระเจ้าสิหนุราชนั้นมีพระราชโอรส ๓ พระองค์ ทรงพระนามพระสิริสุทโธนราชกุมาร ๑ พระสุโกโธนราชกุมาร ๑ อมิตโตธนราชกุมาร ๑ มีพระราชธิดา ๒ พระองค์ ทรงพระนามนางอมิตา ๑ นางปมิตา^๑

ในกาลนั้นสมเด็จพระเจ้ากรุงสิหนุราช มีพระหฤทัยปรารถนาจะราชาภิเษกพระสิริสุทโธนเชษฐราชโอรสผู้ใหญ่ ซึ่งทรงพระวัยวัฒนาการประดิษฐานไว้ในเศวตราชฉัตร เสวยมโหศวิริยสมบัติแทนพระองค์ ทรงพระดำริว่า ควรจะให้สืบแสวงหาซึ่งนางชัตติยราชธิดากันอุดมวงศ์ ทรงซึ่งบรรวรूपิริโสภาคย์แลบริบูรณ์ด้วยปัญญาถุณย์มิตถิลักษณะ ๖๔ ประการ และมีสันดานกอบประด้วยบริสุทธิ์ศีลาจารวัตรมาอภิเษกในที่พระอัครมเหสี

จึงมีพระราชบัญชาดำรัสให้หามาซึ่งพราหมณาจารย์ทั้ง ๘ คน อันถึงซึ่งฝั่งแห่งจตุพทงคศาสตร์ เลี้ยวเวลาครอบรู้ทั่วไปในอิตถิลักษณะแล บุรุษลักษณะแลภูมิลักษณะทั้งสิ้น แล้วดำรัสสั่งโดยพระคณาว่า **จุนนุ อิริยาถานี** เป็นอาทิ อรรถาธิบายความก็เหมือนกระแสรบราชดำริ แปลกออกไปแต่ดำรัสสั่งว่า ท่านทั้ง ๘ จงเที่ยวสืบเสาะแสวงหา ซึ่งนางรัตนกัญญาเราจะอภิเษกกับด้วยเจ้าสิริสุทโธนราชโอรสของเรา บนกองแก้ว แล้วจงประดิษฐานในที่เป็อนธิตีกวากษัตริย์ศักรยราชวงศ์ทั้ง ๖ แสน เป็นอกอัครราชอิราชอันประเสริฐกว่าพระยาทั้ง ๑๐๑ พระองค์ เพราะเหตุนี้ ท่านจงเที่ยวสืบแสวงหาไปในทิศทั้งปวงแล้ว พระราชทานทรัพย์ ๘,๐๐๐ กหาปณะแก่พราหมณ์ทั้ง ๘ กับมณิปลัษณคิวงลาการภรณ์เป็บรมณาการ ชาวสาส์นว่า ถ้าพบนางแก้วเห็นปานดังนั้นแล้ว ก็ให้ถวายแก้วอันเป็เครื่องประดับพระคณี่เป็นสำคัญไว้ แล้วก็ส่งพราหมณ์ทั้ง ๘ นั้นไปโดยพระราชประสงค์นั้น

^๑ บาลีเป็ปาลี

ความงามของเจ้าหญิงสิริมหาयाแห่งเทวทหะ

ในกาลนั้น พระสิริมหาयाราชเทวี มีมูลปณิธิกุลได้ทรงบำเพ็ญมาแต่ศาสนา พระพุทธวิปัสสิ ศาสตราจารย์แลในที่นี้แสดงเรื่องความพิสดารลงในมหาเวสสันดรชาดก ครั้นจุติจากชาติเป็นพระมุสดีก็ขึ้น ไปอุปติบังกัดในดุสิตเทวทิพพ แล้วกลับจุติลงมาถือปฏิสนธิในพระครรภ์ แห่งอัคมรเหสีพระเจ้าชนธิปราช ผู้เสวยสมบัติในเมืองเทวทหนคร ครั้นถ้วนกำหนดหกมาส ก็ประสูติจากพระครรภ์บริบูรณ์ไปด้วยรูปสิริ โสภาคย์แลละดูสิริอิตถีลักษณะพร้อมทุกประการ

และพระคันทนรจนจารย์จึงกล่าวพระคาถาสรรเสริญซึ่งบุญสิริสมบัติว่า **ตสสา ลกขณา วิสุทธา** เป็นอาทิ อรรถาธิบายความเป็นสัมภาวนกถา พรรณนาพระรูปสิริวิลาสโดยพิสดาร มีทรงเบญจกัลยาณี เป็นอาทิ ยังพระราชธิดาให้สถิตในปราสาทแก้วแล้วให้พาพรหมณ์ทั้งหลายมาทำนายนักษณณะ แลพร รามณาจารย์ผู้ถึงซึ่งแห่งไตรเพทได้เห็นซึ่งพระราชทรกุมารี จึงกล่าวสรรเสริญด้วยพระคาถาว่า **โอโห สुरुพา เวสาลา ชลนดา** เป็นอาทิ อรรถาธิบายความเป็นสัมภาวนกถาโดยอนนภรรยาย แล้วกราบทูล ทำนายนว่า พระราชธิดานี้ทรงพระอุดมรูปสิริวิลาสจะปุนเปรียบเสมอสองนัมมิได้มี ทรงซึ่งนารีลักษณะทั้ง ๖๔ พร้อมบริบูรณ์เป็นเอกอัครรัตนกัญญาตั้งแต่โอทิศาภาจนเวจ ีตราบเท่าถึงอุทธรงค์ศิวครพรหมเป็น ที่สุด มิได้มีเทพยดานุชย์นารีใดจะเปรียบปานอาจจะให้ซึ่งสูงทั้ง ๓ ประการ กล่าวคือ มนุษยสุข ทิพย์สุข นิพพานสุข ด้วยพระอานาภาพแห่งพระราชธิดานี้เป็นแท้

พวกพรหมณ์ทำนายว่าจะทรงเป็นพระพุทธรมาตา

สมเด็จพระมกษัตริย์จึงตรัสถามว่า อิดาของเราจะได้เป็นเอกอัครมเหสีแห่งบรมจักรพรรดิราชาใน โลกนี้หรือ หรือว่าจะมีบุตรอันประสูติจากพระครรภ์ เป็นองค์พิพัฒน์บุตรผู้พระปรมาภิเษกสัมโพธิ์ให้ซึ่ง นิพพานสุขแก่สัตว์โลกประการใด พรหมณ์ทั้งหลายจึงกราบทูลทำนายว่าพระราชธิดาแห่งพระองค์จักเป็น พระพุทธรมาตาโดยแท้

พระเจ้าชนธิปราชได้ทรงสดกัปกอบรับด้วยพระปิตีโสมนัสโดยยิ่ง จึงให้กระทำให้พระอัญวักขจิตด้วย แก้ว ๗ ประการ กระทำมหาอุสสาธุการมงคล ในวันสุนทรนักษัตฤกษ์อันเชิญพระราชธิดาขึ้นพระอัญวัก แล้วถวายพระนามบัญญัติว่าพระสิริมหาयाราชกุมารี เหตุมีพระสิริรุ่งเรืองยิ่งนัก

ครั้นจำเนียรภาคราชกุมารี ทรงพระวัยวัฒนาครบด้วยมหันตบริวารยศก้าหนดพระชนมายุได้ ๑๖ พระพรรษา มีพระสิริรูปประภาปรากฏแผ่ออกจากพระบวรกายรุ่งเรือง ครวนาคุมหาอศศิขันธุ์ อัน ปรากฏเหนือยอดบรรพตอันสูงในเวลามีฆมันตดิศาตรีแลทรงพระอุดมรูปกาอินทรีย์อันงามโดยยิ่ง หาหญิง อื่นในพื้นสากลโลกอาจะจะมีสิริวิลาสเสมอหาไม่

ความอัศจรรย์ ๑๒ ประการของพระนางสิริมหาया

อยู่มากาลวันหนึ่ง พระสิริมหาयाทรงซึ่งเฝ้าทองอันเต็มด้วยภัตตอาหารกับสุพรรณทิพย์ทอง ตก โขชนะแจ่มมาหาชนทั้งหลาย มิจะยังมนุษย์ทั่วทั้งสากลชมพูทวีปให้บริโภคโภชนาอาหารที่พ้อมถ้วนทุกคน ด้วยกัน ชนทั้งหลายนั้นได้บริโภคแล้วก็มีอายุยืนยาวทั้งสิ้น แลภัตตอาหารในเฝ้าทองนั้นจะได้รู้หมดสิ้นหา มิได้ เต็มบริบูรณ์อยู่ตั้งนั้น อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมเป็นปฐม

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าทรงปรมาสซึ่งกายแห่งบุทคลอันมีโรคพยาธิแต่ยังไม่ถึงซึ่งสิ้นอายุ อันว่า ฉันทนุติโรคทั้งหลายก็อันตรธานหาย มีอายุยืนสืบไป อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๒

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าทรงจับซึ่งใบรุกชาติทั้งหลายใด แลใบไม้นั้นก็กลับกลายเป็นทองทั้งสิ้น อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๓

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าทรงจับซึ่งพืชผลแห่งพฤกษชาติทั้งหลายต่างๆ ทรงเพาะลงในพื้นภูมิภาค แลทรงรดอุทกวาริด้วยพระหัตถ์ ก็บังเกิดออกขึ้นเป็นลำต้นในขณะนั้น บริบูรณ์พร้อมด้วยสาขาเลใบผลิ ดอกออกผลเห็นปรากฏแก่ตาโลก อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๔

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าเสด็จขึ้นไปสถิตอยู่บนยอดบรรพตอันปราศจากที่อุทกธารา แม้วามีพระ เสาวนีย์ออกพระโอษฐ์ว่า อาตมะกะหายน้า อันว่าทออุกก็ทำลาศีรอกเป็น ๒ ภาค ผุดพลุ่งขึ้นมา มี ประมาณเท่าลำตาลในเฝ้าพระพระพักตร์ ให้ได้เสวยรสาริสมพระเหตุยปรารภณา อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรม ค้ำรบ ๕

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าเสด็จไปประพาสในภูมิสถานใดๆ อันว่ากุมเทพดาแลรุกขเทพยดา อากาศเทพยดาทั้งหลาย ก็นฤมิตซึ่งสุพรรณภาชนะเต็มไปด้วยทิพย์โภชอาหาร นำมาถวายให้เสวยกับทั้ง บริวารทั้งปวงอันโดยเสด็จแลภริยาที่จะอยากอาหารนั้นมิได้มี อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๖

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าเสด็จไปประพาสอุทยาน แลวนสถานศิขรที่ใด อันว่าอุทยานเทพดา อริญเทพดาแลบรรพตเทพยดาทั้งหลายก็มาโสรจสร่ง พระสิริอินทรีย์ด้วยทิพย์สุคนธ์ธอก แล้วนำมาซึ่ง ทิพย์อลังการการณณ์ ตกแต่งประดับพระบวรกาย อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๗

อนึ่ง พระสิริมหาयाมิว่าเสด็จไปสุสิริครกโสภานันั้น บรรทมหลับกับอนงค์บริวาร อันว่ายักษ์ ราชทั้ง ๘ ก็ถือพระขรรค์ศิวราฎุมายีนแวนคัลลอมภิบาล เพื่อจะให้ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง อันนี้เป็น อัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๘

อนึ่ง พระสิริมหาया มิว่าเสด็จนิสนาการสถิต แลทรงพระดำเนินไปสูที่เล่น ณ ตำบลใดๆ ใน เวลาที่วากาล อันว่าอสุรราชทั้งหลายก็ทรงเพศจุลเลนการมหรสพมากระทำการบริรักษ์อยู่โดยรอบ อันนี้ เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๙

อนึ่ง ถึงกาลเมื่ออุณพมาสสมัย เทพยดาอันสถิตในป่าหิมพานต์ ก็นำมาซึ่งอุทกธาราในสัตตมหา สระใสในหน่อทองมาโสรจสร่งองค์พระสิริมหาयाราชบุตร อันนี้เป็นอัศจรรย์ธรรมค้ำรบ ๑๐

อนึ่ง กาลเมื่อสี่ตมัย เทพดาทั้งหลายก็นำมาซึ่งทิพย์วัตถุ โดยยาวได้ ๘๐ คอก กว้างได้ ๔๐ คอก แต่ไม้กลบพฤกษายันบังเกิดบนหิมวันตบรรพต มาถวายพระสิริมหาายราชเทวี อันนี้เป็นอัจฉริยธรรมคารบ ๑๑

อนึ่ง เบื้องว่าพระสิริมหาายาได้ทอดพระเนตรประชาชนชาวพระนครเข็ญใจ แลพรหมณ์ทั้งหลายซึ่งสมมติว่าเป็นนักบวชก็ดี มีพระหฤทัยประสงค์จะทรงจำนงแทนทณ ขณะนั้นวัสสิกษธาราล้วนหิริญ สุวรรณสัตตัตริธนสารสมบัตติ กตกรเรียรายลงมาจากอากาศ พระราชธิดาก็เก็บเอาแก้ว ๗ ประการนั้น ทรงแจกจ่ายให้เป็นทาน อันนี้เป็นอัจฉริยธรรมคารบ ๑๒

แลพระสิริมหาายราชบุตรประกอบด้วยอัจฉริยธรรมทั้ง ๑๒ ประการเห็นปานดังนี้

เบื่องว่าชนทั้งหลายปรารถนาซึ่งวัตถุใดๆ ก็พระราชทานซึ่งวัตถุใดๆ โดยอันควรแก่ความปรารถนาแห่งรณานิกทรงทั้งปวงทุกประการ แลพระราชธิดาได้ทรงบำเพ็ญทานมาแต่ในกาลบุรพท ทรงพระปรารภปนิธานความปรารถนาเป็นพระพุทธรูปมาตังจึงได้สำเร็จซึ่งผลด้วยประการฉะนี้

บุรุษและมนุษย์ทั้งหลายเห็นพระนางแล้วต่างหลงใหล

เบื่องว่า พระราชบุตรทรงวัยวัฒนา อันว่าบุรุษทั้งหลายได้เห็นซึ่งพระสิริรูปได้ถึงซึ่งเคลิ้มสติสมปกติ ใหลหลง หลงใหลสัสมปชัญญะมิได้ แม้บริโภคนาหารอยู่ก็เปิบคำข้าวใสในนาสิกแลกรรมแลบนศิริระ ให้สำคัญว่ามุขทวาร ถึงซึ่งวิปการต่างๆ แลมนุษย์ทั้งหลายได้ทัศนาการเห็นพระบวรสุปสิริวิลาส ล้วนมิจิตปฏิพัทธ์ลิเนหาอังก ปัมปนาประหนึ่งว่าจะเป็นอุมมัตถกชาติ ถึงซึ่งสติวิลาสด้วยพระรูปพระโฉมล้วนทุกๆ คน

พระสิริมหาายราชธิดาเสด็จสร้งน้ำ

และทรงพักผ่อนในพระราชอุทยาน

อยู่มากาลครั้งหนึ่ง ถึงสมัยจิตรมาสุรณมีทิวกาลเบื่องต้นแห่งคิมหฤดู พระราชพุทธิพระทัยปรารถนาจะเสด็จไปประพาสพระราโชทยาน จึงรับสั่งให้ตกแต่งสุพพัญชววิกิตภิกตดาหาร พร้อมเสด็จแต่เวลาเช้า แล้วเสด็จขึ้นเฝ้ากราบทูลถวายบังคมพระราชบิดามารดร **ราชกณญาทิปริวารเรวตา** ก็เสด็จแวดล้อมด้วยเยนกองนคณิกรเป็นบริวารแสนงานให้น้ำเครื่องโภชนาหารไปโดยเสด็จ แลทรงซึ่งอสังกตราขรตออกจากพระนคร ประดับด้วยเยนกณิกรมหันตยตไปสู่อุทยาน แลภายในอุทยานนั้น มีอุทกละหอนต่าบลหนึ่งกระแสน้ำหลั่งไหลออกจากช่องท้องบรรพต อันมีนามว่าสิธาคิริ เป็นที่รมณียรณ รมรื่นไปด้วยพฤกษสาขาแลเวพุ่มพลาายสำราญระงับร้อนเย็นสบาย พระพายรำเพยพัดนำเอื้อย อุทกธาร นุหายิตวาพระชัตติรายธิดาก็เสด็จลงสร้งสินธุธาราในห้วงละหอนธารอนันัน ครั่งสร้งสร้งแล้วก็เสด็จขึ้นจากันทรวาริเสด็จประทับสถิตที่ริมฝั่งทรงมีสีทนาการเหนือขจิตรัตนบัลลังก์ อันว่าชาวพนักงานก็นำเครื่องมาตั้งถวายในที่นั้น พระนางก็ทรงเสวยพระบวรกระยาหารพร้อมด้วยองคเณกปริวารทั้งปวงสร้งแล้วก็ทรง

เลือกสรรพณานาบุษชาติ อันนิกนาริราชบริวารเก็บมาถวาย ทรงร้อยกรองเป็นพู่พวงควงกลมเสาวรสุริเรข เป็นเอเนกนานาพรศรศรพมาลาวิกิตวิจิตรพิพิพิงชม ณ ภายใต้รุกชฌายาแทบกันทรธรร่า สำราญพระทัยในอุทยานภูมิสถาน

พวกพรหมณ์ไม่พบสตรีงามตามต้องการ

จึงกลับมาค้นหาสตรีในเมืองเทวทหะ

ในกาลนั้น ส่วนพรหมณ์ทั้ง ๘ ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงสีหหนุราชดำรัสใช้ไปนั้น ก็เที่ยวจาริกไปโนคามนิคมชนบทประเทศธานีต่างๆ สืบเสาะแสวงหาพิจารณาซึ่งลักษณะสตรีในชัตติยราชวงศ์ แลวงศ์เสนาบดีอมาตย์ศรชฎิกฤหนัตทั้งหลาย ทว่าทั้งแปดหมื่นสี่พันพระนคร ก็มีได้พานพบซึ่งสตรีอันบริบูรณ์ด้วยอิตถิลักษณะพร้อมทั้ง ๖๔ ประการ ได้เห็นแต่สตรีอันก่อปรดัยอิตถิลักษณะแต่ ๑๘ ประการมีอยู่บ้าง จึงนิวัฒนาสมาพิจารณาในศัยราชวงศ์ทั้งปวงจนมาถึงเมืองเทวทหนครโดยอนุกรมล่ำดับ ก็บรรลึงพระราโชทยานซึ่งพระสิริมหาายาเสด็จไปประพาสอยู่ณัน จึงเจรจาทริษากันว่า ในภายในพระอุทยานนี้ขระอยจะมีกษัตริย์พระองค์ใดเสด็จมาประพาสกับทั้งราชบริวาร จึงได้อินเสียมพาทนเล่นอ้ออ้อยอยู่ณันครเราทั้งหลายจะเข้าดูให้รู้เหตุ ก็พากันเข้าไป

ภายในพระอุทยานได้ทัศนการเห็นสนามเล่น อันงานตฤณาริทั้งหลายแสนนางบ้างพอนรำ ขับร้อง แลขับลือศัพทศรียกคนตรินันันมีประการต่างๆ แลได้เห็นซึ่งพระราชกุมาริอันทรงสถิตบนรัตนขจิตบัลลังก์ ในท่ามกลางสภังคณตลสนามเล่น มีพระสิริวิลาสเลิศเล่ห์ประหนึ่งว่าเทวราชธิดาอันแวดล้อมด้วยอเนกนิกเรพอัสภักัญญาในคูลิเทวทิภพ มิฉะนั้นดูควงแก้วมณีโชติสร้อนประดิษฐานในท่ามกลางอเนกมณีทั้งปวง ถ้ามีดิ่งนั้นดูควดดอกโกกนุพมาลาอันโสภากปรากฏในท่ามกลางแห่งอเนกบุษชาติทั้งหลายในคิมหฤดูกาล มิฉะนั้นก็ปานประหนึ่งว่าองค์บรมจักรพัทธาริราชอันทรงสถิตในระหว่างแห่งชัตติยสนามตทั้ง ๑๑ พระองค์ มิฉะนั้นก็เหมือนด้วยพระยาสุวรณราชวิคหงสอ้นปรากฏในท่ามกลางแห่งหส์อนคณมาแลนปรรอนร่าบนอนิลบงประเทศฐาน มิฉะนั้น **สุณณนาวา วิย** ก็ดูกาญจนนาวาอันลอยอยู่ยังท่ามกลางมทรณพสาครสมุทห มิฉะนั้น **เทรินโท วิย** ประคุดท่าวเพ็ญวรินทรอันเสด็จนิสีทนาการเบื่องบนบ้นทุกัมพลคิลาสาสนัน ณ ภายใต้ตราชปริกฉัตรพฤษกษินดาวตีสลเวทโลก แลแวดล้อมด้วยทวยเทพคณานิกบรชชท์เป็นบริวาร

มิฉะนั้น **ปุลโณ ยลา** ก็เปรียบปานบุรณจันทรอันอเนกนักชัตตดาหารแวดล้อม เป็นบริวารในระหว่างคคณควลิตทิศทัมพร มิฉะนั้น **สุริยปปลา** ก็ดูควงประภากรอันมีรัศมีได้แก่แสนสองไพโรจน์จาร์ส มิฉะนั้น **มิกราชา วิย** ก็เทียบตฤณายุไกรสมฤคินทรราชอันลิลาคออกจากสุวรณคูลาสถาน กอปรด้วยพระสิริลักษณะโสภณประภาประภัสสรชชวาล แลประคุดบเพลิงอันจุดไว้บนยอดบรรพตศิริ ทรงซึ่งการัตนเมื่อนักสปลันธณอลังการกาญจนมาลาทิภูสิตพิพิพิพรณราย พระรัศมีก็เฝ้าออกออกจากพระกายทั่ว

ทุกขุมพระโลมา ปรากฏเหมือนจตุรจดไปด้วยสุวณโณทธาราไฟโรจนจำรัส แลบริบูรณ์ด้วยอิริยาบถอัน
สำรวมเป็นอันดี แลรุ่งเรืองด้วยพระสิริชั้นธรรมาเสภายศ

พวกราชมนตรีพบพระราชาธิดาแล้วถึงกลับลืมหิม

พราหมณ์ทั้ง ๘ มีอาภรณ์ประณีตอยู่ได้ ด้วยได้เห็นพระสิริลักษณะวิลาสล้ำเลิศอนกนิกรนารีก็ถึงซึ่ง
มุขพลัญชีวิปลาสรคจากคตสมปฤติ บมิรู้สึกตนว่านุ่งห่มประดับกายาประการใด เจรจาพิมเพื่อหลงไหล
มีน่านปีการจตุรอาภรณ์มัตตคเทศ ส่วนพระสิริหมามาเมื่อได้ทอดพระเนตรวิภลิกิริยาแห่งพราหมณา
จารย์ทั้ง ๘ ดังนั้น จึงตรัสว่า พราหมณ์ทั้งหลายเหล่านี้มีอาภรณ์การดังฤา? จึงตรัสสั่งให้นางปริจาริกผู้หนึ่ง
ไปถามดูให้รู้เหตุ

ขณะนั้น โภณฑัญญพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งนับในพวกราชมนตรีทั้ง ๘ ถึงซึ่งฝั่งแห่งศิลปศาสตร์ ๑๘
ประการ มีบุญสมการได้บำเพ็ญมาแต่ในบุรุษภพ กลับมีสมาธิจิตตั้งขึ้นได้ ได้สติสัมปชัญญะ เมื่อได้สดับคำ
นางปริจาริกมาถาถาม จึงแจ้งความตามสมเด็จพระเจ้าสีหนุราชขงกรุงกบิลพัสดุ์ครัสใช้มานั้นให้ทราบทุก
ประการ แลนาผู้รับสั่งก็กลับไปกราบทูลให้ทราบตามประพตฺเหตุ

โภณฑัญญพราหมณ์เกิดมัวเมาจนสลบ

พระสิริหมามาจึงรับสั่งให้หาโภณฑัญญพราหมณ์นั้นมาเฝ้า ให้นั่ง ณ ที่ควรในภายในระหว่าง
คณานิกรอนงค์ปริวารทั้งแสนนาง จึงมีพระเสาวนีย์ตรัสประภาษถามโดยสารพระคภาว่า กิสมิ นุ ฐฐ
ตว ชาตภูมิ เป็นอาทิ อรรถอธิบายความว่า ดังเราถาม ดูกรพราหมณาจารย์ชาติภูมิแห่งท่านอยู่ ณ แคว้น
แคว้นประเทศธานีอันใด แลมาสู่ที่นี้ด้วยเหตุไฉนจงแจ้งแก่อาตมา แม้จะปรารถนาสิ่งอันใด ก็จะทำให้สำเร็จ
โมโรประสงคแห่งท่าน เมื่อโภณฑัญญพราหมณ์ได้ทศนาการพระบวรโอษฐ์แห่งพระสิริหมามาอาราขบุตรี
มีพรรณอันแดงดุจสีลมะพลับทอนอันสุกสด แลพระชนนีกังมปรากฏกลระเบียบวิเชียรรัตนประภัส
รโกลาส ทั้งได้สดับพระสุรศัพท์ส่วนวมธุรสารเสนาะ ดูงสำเนียงแห่งทวมหาพรมอันเพราะพร้อมไปด้วย
องค์ ๘ ประการ มีดังนั้น กรวิโก วย เปรียบปานประดุจเสียงสฤณการเวร แลเสียงขับแห่งสฤณกินรี อัน
ไพเราะเป็นปีนกลาบริบูรณ์ไปด้วยลักษณะอันนำมาซึ่งมโนภิรมย์แห่งมหาชนทั้งปวง ครวนาคดูทลายอระ
ล้างเข้าไปบังเอาดวงทพหุย์ แลล้าไล่ใหญ่่น้อย แลพราหมณ์นั้นก็มัวเมาไปด้วยราฤคตีมีกายแลจิตอันล้าปาก
ก็ล้มลงวิสุญญภาพในที่นั้น

ฟื้นแล้วกราบทูลเหตุผลที่เฝ้า

ครั้นพระราชาธิดาได้ทอดทศนาการ ก็ตรัสสั่งนางกำนัลให้นำเอาน้ำสัิตทวาริมารคทายโภณฑัญญ
พราหมณ์ โภณฑัญญพราหมณ์ก็ได้สัสสปลัสสาสะพินต้นสมปฤติมีสติ จึงกราบทูลแถลงเหตุอันสมเด็จพระ

เจ้ากรุงสีหนุราชตรัสใช้มา แล้วทูลพรรณนาพระสิริลักษณะแห่งพระสิริสุโทหนราชกุมาร โดยสารพระ
คภาว่า ออย เทวิ สีหนุ เป็นอาทิ อรรถอธิบายความว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า อันว่าสมเด็จพระเจ้าสีหนุราช
ชนาธิบติ มีพระสิริชั้นอันรุ่งเรืองเจริญด้วยดีแรกไศวริยสมบัติ เป็นบรมกษัตริย์อันประเสริฐหาทั่วพระ
ยจะเสมอมีได้ อนึ่ง พระราชคณัทรพระนามพระสิริสุโทหนราชกุมาร ทรงพระบวรบุปสิริสันฐาน งาม
บริบูรณ์ด้วยพระสิริลักษณะเลิศบุษบมบุษนิกร ทรงพระกายพะ ๑๐ กาลังญชครชชาติ ทั้งพระอาการ
ก้องอาจงามสง่าดูพระยาไกรสรสิริหราชจบุท สมเด็จพระราชบิดาทรงพระปรารถนาเริ่มการจะราชาภิเศก
พระเอออิตรไชรลในเศวตฉัตร เสววมไศวริยสมบัติเป็นมกุฎกษัตริย์สยามนคราช ๑๐๑ พระองค์

วายุ ปตตคภา บัดนี้ที่ทรงพระเจริญรุ่งเรืองด้วยได้ ๑๖ พรรษา พระภัทร่มองโสภาพรมณพิลาส
เล่ห์ประดุงแวนแก้ว แลแล้วสำเร็จรอบรู้ในศิลปศาสตร์ทั้งสิ้น สมเด็จพระบรมนรินทร์ราชชนกตรัสใช้
ข้าพระพุทเจ้าทั้งหลายนี้ มาสืบแสวงหาทางอันทรงเบญจกัลยาณีแลเอ็ดถึลักษณะ ๖๔ ประการ จะอภิเศก
เป็นพระอัครมเหสีพระราชมารตณัย์ปิโยรส

ข้าพระบาททั้ง ๘ เทียบทจรแสวงหาพิจารณาในอุตตมวงค์แลหินงคทั้งหลาย ทวทั้งแปดหมื่นสี่
พันพระนครกัมบิพพพาน จนมาถึงนครสถานที่นี้ ได้เห็นพระแม่เจ้าผู้ทรงศรีสุนทรลักษณล่งเสียงซึ่งสตรีใน
มนุษย์โลกหาไม่เสมอได้ ดูเทพอัปสรกัญญาทั้งรุ่งเรืองด้วยพระบวรวงศาประเสริฐกว่า สรรพอนกนารี ข้า
พระองค์ก็จะกลับคืนราชธานีกบิลพัสดุ์ กราบทูลบรมกษัตริย์ให้มัวอัญเชิญไปอภิเศกเป็นพระมเหสีก็บงค
เอออิตรโอรสสองกษัตริย์สมเสมอด้วยพระยศแลวิวัฒนาการ ทั้งทรงศีลศรัทธา แลปริชาญาณก็อย่างกัน
สมควรที่จะเสด็จเถลิงถวัลยราชฉัตร งามดังองค์สมเด็จพระเจ้าวิษณุทศกบงคสุชาติเทพยอสุรินทริดา ข้าพระ
บาทก็ลุ่มเสเจตนา มาประสพพระแม่เจ้าสำเร็จประโยชน์ในวันนี้

เพียงสดับคุณพระราชมาร เจ้าหญิงก็ทรงหลงรัก

เมื่อพระสิริหมามาอาราขบุตรีได้ทรงสดับข่าวสาส์นพระสิริสุโทหนราชกุมาร แต่ยังไม่ได้ทศนาการ
ก็เกิดพระกมลตรัสเสนาหา เหตุบุพเพสันนิวาสเนื่องมาแต่อดีตกาล

พระคณนทรณาจารย์จึงกล่าวพระคภาว่า ปุพเพว สนนิวาเสณ เป็นอาทิ อรรถอธิบายความว่า
ความเสนาหาบังเกิดอาศัยเหตุ ๒ ประการ คือบุพเพสันนิวาสทั้งที่ปัจจุบันประโยชน์ มีครวนาคดูดวงดอก
อุบลชาติอันอาศัยซึ่งอุทวาริเป็นที่ยตั้ง จึงบังเกิดขึ้นในชโลธิะฉนั้น

เบื้องว่าพระสิริหมามาได้ทรงสวนการกถิกถาแห่งโภณฑัญญพราหมณาจารย์ ก็บังเกิดมโน
ภิรมย์โดยยิ่ง แต่หากกระทำกำบังไว้ด้วยมายาสตรี แสร้งมีพระเสาวนีย์ดูไม่เจริญพระพุทพวว่า ดูกร
พราหมณ์ อันความประการนี้ ตัวข้าเป็นตฤณภริยั้งมีราชบิดมารดาเป็นอิสราธิบติอยู่ ท่านจงไปสู่นัก
พระชนกชนนี กราบทูลคดีโดยอัยยาชของท่าน ไช้การที่เราจะเจรจา

ทรงรับณิปัตินธนะ (เครื่องประดับสวมพระศอ)

เมื่อพราหมณ์ได้สดับจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า สมเด็จพระเจ้ากรุงสีหฬุราช เมื่อด้าวใช้ให้ข้าพระบาทมานั้น พระราชทานณิปัตินธนะคือสิ่งการณณ์เป็นราชขบรมณาการณณ์รสสิ่งว่า ถ้าท่านไปสืบแสวงหาพบนางแก้วสวมประสค์ จงให้ซึ่งเครื่องประดับนี้แก่นางนั้นให้ทรงเป็นศิลาสิ่งการณณ์ของทรงพระกรุณาโปรดรับซึ่งอากรณณ์อันเป็นของราชทานแห่งสมเด็จพระเจ้ากรุงบิลพัสดุ์ไว้ ทรงเป็นอลงกตศิลาประสาธน์ในกาลบัดนี้ จึงมีพระเสาวนีย์ตรัสว่า ท่านจงส่งมาเถิด แล้วให้นางบริจาริกาผู้หนึ่งรับเอาณิปัตินธนะนั้นจากหัตถ์แห่งพราหมณ์ให้ล้างด้วยสุคนธ์โรทกประพรมด้วยเครื่องเสาวคนธ์วิเลปะนะแล้ว ให้ใส่ไว้ในกล่องแก้วพลางให้หาสุบัตมหามาตย์อันตามเสด็จออกไปน้มน้ำเฝ้า

ตรัสเล่าความตามถ้อยคำของพราหมณ์ให้ฟังแล้ว ให้พาพราหมณ์ทั้ง ๘ กับกล่องแก้วนั้นมาเข้าไปสู่สำนักพระราชบิดาในเมืองเทวทหนคร แลโกณฑัญญพราหมณ์ก็เรียกพราหมณ์ทั้ง ๗ นั้นเข้าไปในเมืองกับสุบัตมหามาตย์ สุตมตมาหามาตย์ก็นำพราหมณ์ทั้ง ๘ นั้นเข้าไปเฝ้าพระเจ้าชานาธิปราชย์ ปฤตติ อาโรเจตวา กราบบังคมทูลตามมูลคดีเหตุทั้งปวงนั้นให้ทรงทราบ

พวกรพราหมณ์ทูลรายงานคุณสมบัติพระราชากรมาร

ราชา สมเด็จพระบรมกษัตริย์จึงตรัสถามพราหมณ์ทั้ง ๘ ว่าเหตุนี้จริงหรือประการใด **เต พุราหมณา** พราหมณ์ทั้งหลายกราบทูลว่าจริงทุกประการ จึงตรัสถามว่า พระสิริสุทโธทนะราชกุมารนั้น มีขนมายุเท่าใดบ้าง? **เทวราช** ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นสมมติเทวราช พระราชกุมารนั้นพระชนมายุได้ครบ ๑๖ พรรษา ดูกรทวิชาจารย์ ราชกุมารนั้นรักษาซึ่งเบญจศีลแลทศพิธราชธรรมอยู่เถา ข้าแต่ณาริบัติดี พระราชกุมารนั้นจำเดิมแต่ทรงพระเยาว์มาก็รักษาเบญจางคศีลแลทศพิธราชธรรมเป็นนิตยกาลมิได้ขาด ดูกรทวิชาชาติ อันว่าทศพิธราชธรรมนั้นคือสิ่งดังว่า?

โกณฑัญญพราหมณ์ ก็กราบทูลบรรยายโดยพระคณาว่า **ทานี สิลี ปริจจาคี** เป็นอาทิ แผลเนื้อความว่า ราชธรรม ๑๐ นั้น คือ ทานศีลแลปริจจาคีกับพระหทัยซื่อและอ่อน อิกอุโสถ แลเมตตากุณมาชนิดีกับทั้งทรงประพฤตมิได้ผิดจากชัตติยราชประเพณีมาแต่ก่อน ทรงรักษาในทศพิธราชธรรมดังพรรณนามาตังนี้ เป็นนิตยกาล

ทรงพิจารณาเห็นทั้งสองพระองค์เหมาะสมกันยิ่ง

เมื่อได้ทรงสดับก็เบิกบานพระกมลปราโมทย์ จึงตรัสสรรเสริญโดยสาระพระคณาว่า **ธมฺมฺย จเรสุจริตตี** เป็นอาทิ แผลเนื้อความว่า เบื้องว่าบุคคโลประพฤตซึ่งสุจริตธรรม มีดีประพฤตการุญตแลบุคคณผู้นั้นก็จะนอนเป็นสุขทั้งอโลกแลปรโลก แล้วทรงพระจิตนว่า อิดา ของอาตมาจะมีขนมพรรษาได้ ๑๖ ปีบริบูรณ์ อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าสีหฬุราชก็เป็นชัตติยสกุลอันใหญ่ ทั้งมีมหันตเดชาภาพแผ่ไปทั่วสกล

ชมพูทวีป แล้วบริบูรณ์ไปด้วยพลสารสินธพแลทาสาศี อิกสรรพโภคสมบัติก็มีเป็นอันมาก ทั้งกอปรด้วยบุญญาภิการมหันตบริวารอิสิริยศ ปรากฏเป็นเอกอัครราชขิบัติ มิได้มีกษัตริย์พระองค์ใดเสมอสองครองราชธานีกบิลพัสดุ์ เป็นใหญ่ในสักรัฐชนบท ทั้งพระราชโอรสสิริสุทโธทนะมหาราชกุมาร ก็ประกอบด้วยบุญญาภิสามารถเป็นมหัศจรรย์ แม้ได้อภิเษกสองครองกัน กับแม่สิริมหามายิดาของอาตมา นี้ก็จะเป็นอัครราชขิบัติในแผ่นดินสกลชมพูทวีป อันนางอื่นสักหมื่นแสนก็มิเทียมเทียบเสมอด้วยิดาของอาตมา สมควรที่จะเป็นอัครกัญญาอิมังเหสี แห่งองค์บรมชัตติยชาติต่อคุณราชวงศ์

ตรัสให้เลี้ยงดูพวกรพราหมณ์

แล้วทรงประชุมโมเสสรสนินบาตพิจารณาการสุข้อ

เมื่อทรงพระจินตนาตังนี้ **โสมนสสาโต** ก็มีพระปิตบังเกิดในพระกมลสันดาน จึงด้าวรสสิ่งสุบัตมหามาตย์ว่า ท่านจงไปสู่สำนักอัครเทวีแห่งเรา แล้วเล่าเหตุอันพราหมณ์ทั้งหลายมานี้ให้แจ้งแล้วให้ตกแต่งโภชนาหารมาเลี้ยงทวิชาจารย์ อมาตย์รับพระโองการแล้วไปกราบทูลพระราชเทวี พระราชเทวีทรงทราบเหตุแล้ว **นาคครสลโชนี สมปาเทตวา** ก็ให้ตกแต่งนาคครสลโภชนาหารมาพระราชทานพราหมณ์ทั้ง ๘ ให้บริโภคตามรับสั่ง ส่วนพระสิริมหามายาพระราชธิดาเสด็จประพาสพระราชอุทยานอยู่จนเวลาสายอันก็เสด็จลงจากรัตนบัลลังก์ก็มาทรงมงคลราชรถยาน **นาริเคนเทหิ ปริวารเรตวา** แลล้อมด้วยอนกนิกรบริวารคินเข้าสู่พระนคร สมเด็จพระราชขิบัติจึงรับสั่งให้หาพระราชธิดามาเฝ้า ให้สัถิธรรมบวรมีญาอาสนกับด้วยพระองค์ แล้วให้หาพระชัตติยราชวงศ์แลหม่อมมาตย์มีเสนาบตีเป็นอาทิ กับทั้งเศรษฐีคฤหบดีแลพระอัครมเหสีแห่งพระองค์มาโมเสสรสนินบาตพร้อมกันแล้ว ตรัสปรึกษาซึ่งเหตุอนั้น ใครจะเห็นสมควรประการใด

ที่ประชุมเห็นชอบถวายพระราชธิดาสิริมหามายา

เต ขนงา ขนทั้งหลายได้สดับรับสาธุการพร้อมยินยอมชื่นชมด้วยกันทั้งสิ้น จึงตรัสสั่งอมาตย์พนักงานให้จัดแจงนิวาสุฐานให้พราหมณ์ทั้ง ๘ อยู่อาศัยสำนักรัตริวันนั้น ครั้นเรลารุจเข้าจึงให้หาพราหมณ์เข้ามาเฝ้า พระราชทานภัตตาคารให้บริโภคเสร็จแล้ว ก็โปรดพระราชทานรางวัลโดยสมควร กับทั้งราชขบรมณาการตอบแทนไปถวายพระเจ้าสีหฬุราช ตรัสอนุญาตยอมถวายพระราชธิดา แล้วก็ส่งพราหมณ์ทั้งปวงกลับคืนไปยังกรุงบิลพัสดุ์ราชธานี

พระเจ้าสีหฬุทรงพระสุบิน ๒ ข้อ

ในกาลวันนั้น ส่วนสมเด็จพระเจ้าสิหนุราชเสด็จโสรจสรงสุคันโธทกธรา แล้วเสวยพระกระยาหารในเวลาเช้า แล้วเสด็จออกยังพระโอรราชพิณฉัย พริ้งพร้อมไปด้วยหมู่เสวกามาตย์ ฝ่าพุดละของอุฬีพระบาทโดยลำดับ **ปาจิณทิล โอโลกเวตา** ทอดพระเนตรไปฝ่ายปาจิณโลกธาตุ โดยช่องสี่หนัฒรปราสาท ทรงสถิตเหนือราชอาณาจักรบัลลังก์ ดำรัสสั่งบังคับในราชกิจแก่หมู่อมตย์ตามราชประเพณี ครั้งเวลาสายอันห่มยี่ ก็เสด็จคืนเข้าไปพระที่รัตนมนเทียรสถาน เสวยพระบวรกระยาหารเสร็จแล้ว ล่วงเข้าราตรีกาลก็เสด็จเข้าสู่สิริครรภโสภาสน์ ทรงบรรทมเหนือบวรณิมิตถารณมณี ครั้นล่วงถึงปัจจุสมย์วราตรีกาล ก็เสวยซึ่งนิพพานสุบินนิมิตมหัศจรรย์ ประหลาด อันสรรพสัตว์ทั้งหลายทั่วโลกธาตุมิเคยฝัน ในพระสุบินนั้นปรากฏเป็นความ ๒ ข้อ

พระสุบินข้อหนึ่ง ทรงเห็นวิมานรัตนะ ๗ ผุดขึ้นกลางชมพูทวีป

ข้อหนึ่งว่ามีรัตนวิมานอันหนึ่ง ผุดขึ้นมาแต่พื้นภูมิภาคประเทศฐานในที่ท่ามกลางชมพูทวีป สูงพันกัศพรหมมีพื้นที่ถึง ๒๘ ชั้น แลพื้นชั้นต่ำใหญ่กว้างแวงไปปกปิดเสียทั่วทั้งหมื่นจักรวาลแลพื้นชั้น ๒ ปกปิดเสียซึ่งชั้นจาดุมหาราช พื้นชั้น ๓ ปกปิดเสียซึ่งชั้นดาวดิรัส พื้นอันเศษถัดๆ ขึ้นไปนั้น ก็ปิดปิดเสียซึ่งกามาจรเทวโลกพื้นละชั้นโดยลำดับ ตราบเท่าถึงรูปจพรหมโลกทั้ง ๑๖ ชั้น รุ่งเรืองงามยิ่งนัก แลยอดวิมานนั้นล้วนแล้วด้วยแก้วมณีโอกาสส่องสว่างไปทั่วทิศทั้ง ๒ คือ หมื่นจักรวาลอันเป็นชาติเขต แลแสนโกฏิจักรวาลเป็นอาณาเขต ภายในวิมานนั้น มีรัตนบัลลังก์อันหนึ่งสูงได้ ๓๔ แลแสนโยชน์ โดยกว้างได้ ๗ แสนโยชน์ และมีอัครบุรุษผู้น้อยอยู่บนบัลลังก์แก้วกับด้วยนางเทพอัปสรกัญญาบริวารเป็นอันมากดารีที่จะเปิดประตูพระอมตมหานฤพาน **ตลมิ ขณมหามโฆ** ขณะนั้นมหาเมฆก็ตั้งขึ้นหลังลงซึ่งหยาดเมฆเม็ดฝนทั่วทั้งห้องจักรวาล แลเมฆเม็ดนั้นปรากฏเป็นรูปต่างๆ ตกลงมาแทบพมุลแห่งอัครบุรุษผู้นั้น แล้วก็กลับกลายเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น และอัครบุรุษนั้นก็สั่งสอนให้เล่าเรียนศิลปศาสตร์เป็นอันมาก จะให้ชนทั้งหลายเหล่านั้นได้ซึ่งอตุลยศ **อัย โเอก** พระสุบินนิมิตนี้เป็นประภค

พระสุบินข้อสอง ทรงเห็นหมู่สัตว์กลายเป็นมนุษย์

มีอัครบุรุษพาข้ามแม่น้ำหลายเที่ยว

แลพระสุบินนิมิตข้อนี้เป็นคำรบ ๒ ว่ายังมีมหาคงคาอันหนึ่งกว้างลึกยิ่งนัก ดาซไปด้วยระเบียบคลื่นอันใหญ่ แลอัครบุรุษนั้นตกแต่งมุขซึ่งเรือชานอันล้วนแล้วด้วยแก้ว ประทับอยู่ที่ฝั่งมหาคงคา และมีฝูงสัตว์ทั้งหลายผุดขึ้นมาจากน้ำแล้วกลับกลายเป็นมนุษย์ แล้วมีสัตว์เป็นอันมากมีรูปร่าง ผุดขึ้นมาจากภายใต้แผ่นดินแล้วก็กลายเป็นมนุษย์มาสู่สำนักอัครบุรุษ อัครบุรุษก็สั่งสอนให้เรียนซึ่งมนต์ทั้งสิ้นด้วยกัน แล้วก็พาชนบริษัเหล่านั้นลงสู่รัตนมหานาวา แล่นข้ามมหาคงคานั้นไป แลโลโหมทวาริโนมหานทีนั้น จะได้เข้าไปในสำนวนาแก้วแต่มาตราว่าหยาดหนึ่งก็หามิได้ ส่วนองค์อัครบุรุษก็ทรงซึ่งกฎมนัถ์ถือท้ายเรือแก้วนั้นไปจนถึงฝั่งปากโพน แล้วนำมหานชนขึ้นสู่ฝั่ง พาเข้าไปในเมืองหนึ่งมีนามอนาลัยนคร ประกอบด้วย

ปรากฏ ๗ ชั้น และมีทั้งปราศคปราสาทอันรจนา แล้วพระองค์ก็กลับสู่รัตนาวา ข้ามกลับมาบรรพทุกชนทั้งหลายชนข้ามไปสู่พระนครนั้นเองๆ เป็นหลายครั้ง ลิ่นข้อความในสุบินเป็น ๒ ข้อเท่านี้ก็พอบรรทมตื่นในเวลาปัจจุสมย์กาล

พราหมณ์ทำนายว่า หากุให้พระราชกุมารได้แล้ว

และพระนางจะเป็นพระพุทธรดา

ครั้นเวลารุ่งเช้า ดำรัสให้หาพราหมณ์ผู้เป็นบิดาโกโหมทพราหมณ์มาทำนายพระสุบิน แลพราหมณ์นั้นพิจารณาในลักษณะพระสุบินด้วยศิลปศาสตร์แห่งตนๆ แล้วกราบทูลทำนายดูจเห็นด้วยทิพยจักขุญาณว่า พระองค์มีพระทัยประสงคจะอภิเชษฐพระสุโธเทนราชกุมาร บัดนี้พราหมณ์ทั้ง ๘ ไปได้นางกุมารีอันทรงเบญจกัลยาณี แลอดีตลักษณะบริบูรณ์พร้อม **กบิลวตถุปร นิวตเตตวา** แลนิวัฒนาการมาสู่เมืองกบิลพัสดุ์ จิตรัสถามว่าเมื่อได้นางกุมารีอันบริบูรณ์ด้วยอดีตลักษณะดังนี้ จะมีคุณแก่เราเป็นประการใด **เทว นรินท** ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ในสมบัติคุณอันใดจะมีแก่พระองค์ก็หามิได้ แลพราหมณ์ทั้งหลายไปได้นางรัตนกัญญา นางนั้นจะเป็นพระมารดาแห่งพระสัพพัญญูเจ้า อันจะให้ซึ่งนิพพานสุขแก่สัตว์โลก จึงตรัสถามว่าพราหมณ์ทั้ง ๘ นั้นจะมาถึงสำนักของเราเมื่อใด ข้าแต่บรมบพิตรผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พระพุทธเจ้าข้า พราหมณ์ทั้ง ๘ นั้นจะมาถึงสำนักของพระองค์ในกาลบัดนั้น เหตุตั้งนั้น จึงทรงพระสุบินนิมิตให้เห็นประจักษ์ในพระกมลสันดาน สมเด็จพระมกษัตริย์ได้ทรงสรวนการก็เบิกบานบันเทิงพระหฤทัย ทรงพระโสมนัสยิ่งนัก

พราหมณ์อำมาตย์ ๘ คน กลับเข้าเฝ้าถวายรายงาน

เมื่อพระเจ้าสิหนุราชตรัสอยู่กับมหาพราหมณ์ผู้ทำนายพระสุบิน พอพราหมณ์ทั้ง ๘ มาถึงกรุงกบิลพัสดุ์ นำเอาเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายแล้วกราบทูลเหตุ ซึ่งไปแสวงนางแก้วได้สมดังพระราชหฤทัยประการ นางนั้นเป็นราชธิดาพระเจ้าชานาธิปราชเมืองเทวทहनคร เป็นศิษย์ราชวงศ์อันเดียวกัน สมเด็จพระเจ้าสิหนุราชทรงพระโสมนัส ตรัสถามถึงสมบัติแลรีพลพาทนะราชบริวารแห่งพระยาเทวทहनครนั้น มีมากน้อยสักเท่าใด พราหมณ์ก็กราบทูลสรรเสริญสมบัติแลพลพาทนะแห่งพระเจ้าเทวทहनครนั้นมีเป็นอันมาก ด้วยพระคณาว่า **สฤยวิสิสสรราช** เป็นอาทิ อรรถาธิบายความเป็นสัมภวานกาสรรเสริญสมบัติแห่งพระเจ้าชานาธิปราช แล้วสรรเสริญโถมพระสิริมหามายราชธิดาว่างามหากษัตริ์ในโลก จะเปรียบเสมอสองมิได้โดยนัยพิศดาร แล้วกราบทูลตามยกุลคติ ซึ่งพระเจ้าชานาธิปราชดำรัสถาม แลเรื่องความอันตนกราบทูลแต่หลังแล้วตรัสอมอนุญาติให้พระราชธิดานั้น

นัดวันวิวาหมงคล

สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชจึงรับสั่งให้ประชุมกษัตริย์ศักราชทั้ง ๖๐๐,๐๐๐ พระองค์ ปรีกษาพร้อมกันแล้วก็จัดให้กษัตริย์ ๓ พระองค์กับสุดิดมัตตเสนาบดีแลสุทธิยามาตย์ คุมเครื่องราชบรรณาการไปกับพราหมณ์ทั้ง ๘ ผู้เมืองเทวทหนคร กราบทูลนัครการวิวาหมังคภาวึกษ

พระเจ้าขนาธิปราชก็ทรงพระโสมนัส จึงตรัสสั่งกษัตริย์ ๓ พระองค์ กับอุปาหนเสนาบดีแลสุปดิษฐยามาตย์ให้คุมเครื่องราชบรรณาการตอบไปถวายสมเด็จพระเจ้าสีหนุราช กำหนดการวิวาหมงค

ขบวนเสด็จไปกรุงเทวทหะ

พระเจ้าสีหนุราชจึงได้ตกแต่งมรรคาแตกบิลพัสตุ้ไปตราทพาทถึงเมืองเทวทหนคร ประดับด้วยอลังการต่างๆ แล้วจัดกษัตริย์ศักราชวงศ์ขึ้นทรงกฤษชชาติ ๒,๐๐๐ ประดับหัตถาภรณ์ แล้วให้พระสิริสุทโธทรราชโอรสทรงช้างต้นพระยาเศวตไอยรารัตนปัจฉัย แวดล้อมไปด้วยกษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์เป็นบริวารแล้วจัดสินธยาน ๓,๐๐๐ ให้ศักราชกุมารขึ้นทรงถันทุกตัวม้าแห่เสด็จโดยขบวนหน้าหลังแลมีพลเดินเท้าล้วนถือธนู ๕๐๐,๐๐๐ แห่ไปเบื้องหน้าแห่งคชาพาหยาตราช แล้วให้จัดเกวียนบรรทุกข้าวสารสัณยชาติสาสิ ๓๐,๐๐๐^๑ เล่ม แลเกวียนบรรทุกทรัพย์พัสดุสิ่งของต่างๆ ๔,๐๐๐ เล่มเกวียน บรรทุกมัจฉมังสาผลาผลสิ่งของบริโภคทั้งปวง ๖,๐๐๐ เล่ม ให้ล่วงหน้าไปก่อน สย ส่วนองค์พระเจ้าสีหนุราชก็ทรงมงคหัตถิแลข้างพระประเทียบทั้งปวงตามเสด็จแวดล้อมด้วยหมู่ขุนเสนามาตย์ คหบดี เศรษฐี ทวีชาจารย์ แลจตุรงค์โยธาหาญเป็นอันมาก เสด็จยาตราพลาพลไปเบื้องหลัง

พระเจ้าขนาธิปราชารับเสด็จ ณ โสโกลุทยาน (อยู่ในป่าลุมพินี)

ขนาธิปราช ส่วนสมเด็จพระเจ้าขนาธิปราชทรงทราบข่าวว่า พระเจ้าสีหนุราชเสด็จยาตราพลาพมา ก็เสด็จทรงพระราชยานน้อยแวดล้อมด้วยเสนามาตย์ราชพิริยโยธาหาญ ออกจากพระนครไปถึงโกลุอุทยาน **ยานา โอดาเรตรา** จึงเสด็จลงจากพระราชยานเสด็จดำเนินด้วยพระบาทไปท่ปัจฉกุมนาการรับเสด็จสมเด็จพระเจ้ากรุงบิลพัสตุ้ ถวายบังคมทูลเชิญเสด็จประเวสพระนคร สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชทอดพระเนตรเห็นป่าลุมพินีอันใหญ่กว้าง เป็นที่รมณียสถาน จึงตรัสแก่พระเจ้าขนาธิปราช ขอพักพลประทับอยู่ในที่นั้น พระเจ้าขนาธิปราชให้รพแลผ้าถุงภูมิประเทศที่นั้นถวาย

พระเจ้าสีหนุตรัสให้สร้างมหามณฑปและปราสาท ๑ องค์

ส่วนพระเจ้าขนาธิปทรงให้สร้างปราสาท ๒ องค์

พระเจ้าสีหนุราชจึงตรัสสั่งสุรตนวันถกือมาตย์ นายช่างผู้ใหญ่ให้กระทำมณฑปกว้างถึงกิ่งประโยชน์ กอปรด้วยเสาถึง ๘๐๐ ต้น แล้วให้กระทำปราสาททององค์หนึ่งมีพื้น ๑๕ ชั้น ในโกลุอุทยานให้นามโกกนุทปราสาท ส่วนพระเจ้าขนาธิปราชก็ให้สร้างปราสาท ๒ องค์ได้นามธัญมุตปราสาททอง ๑ เวนุปัตปราสาททอง ๑ ณ พระอุทยานนั้น

สร้างเพื่อใช้เป็นสถานมหามงควิวาหะในเดือน ๔

แลการปราสาททั้ง ๓ สำเร็จในเดือนหนึ่งบริบูรณ์ ครั้นถึงมถุนมาส พระเจ้าขนาธิปราช จึงให้ตกแต่งพระนครมาจตุรงค์ตวงทั่วโลก แล้วให้ตกแต่งปราสาททั้ง ๓ แลมะมณฑปในโกลุอุทยาน ในท่ามกลางมณฑปนั้นตั้งไว้ซึ่งกองแก้ว ๗ ประการ สูงประมาณชั่วถาดตาลหนึ่ง ลาดด้วยผ้ากัมพลอันหาราคามีดี เป็นบัลลังก์สำหรับจะราชาภิเศก ครั้นเวลารุ่งเช้าก็อัญเชิญพระสิริมหามายาราชธิดา ให้โสจรสรเสาวคธจันทโทกธารา แล้วทรงเครื่องสิริราชกัญญาวิภูษนาภรณ์พร้อมเสด็จแวดล้อมด้วยคณาเนกนางชัตติยราชกุมารีแสนหนึ่งเป็นบริวาร

ราชา ส่วนสมเด็จพระเจ้าสีหนุราชก็อัญเชิญพระเจ้าสิริสุทโธทรราชโอรส ให้โสจรสรสูงนโธกธารา แล้วทรงราชาภิเศกพัศตรรัตนราชปัลลันธนาภรณ์พร้อมเสร็จ พออุดมฤกษ์ก็อัญเชิญเสด็จขึ้นทรงลงกตมทางมคคราชรถ อันห้อยอ้อยไปด้วยแก้วมีประการต่างๆ เทียมด้วยสินธพชาติทั้ง ๔ มีสีดคงคกมุพเสด็จไปสู่มหามงคผลมณฑปที่ราชาภิเศก

หมู่เทวดาและพรหมร่วมยินดี แสดงตัวให้พระราชาทอดพระเนตร

ตลมิ ชน ขณะนั้นก็ร้อนถึงบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ สมเด็จพระอินทราชาทรงพระอวัญนาการทราบเหตุ จึงเสด็จแวดล้อมด้วยเทพบริวารเป็นอันมาก ดำรัสให้พระวิสุกรรมเทพบุตรถือเอาซึ่งทิพยฐาแล้วให้นางสุชาดาเทพอัปสรกัญญานำหน้าอมรบรรช้ทลงสู่กรุงเทวทหนคร ในกาลนั้น หมู่มเทพยดา และรุกชเทพยดา อากาศเทพยดาทั้งหลาย ก็ชวนกันอุโฆษณาสารการโกลาหลสนั่น เทพยดาในชั้นฉกามาพรสวรรค์แลมหาพรหมตั้งแต่ชั้นพรหมปาริสีชตลอดถึงภวโรกอนิชฐภพ ได้สดับศัพท์สารการก็ชวนกันโสมนัสปรีดา แลท้าวสหัมบดีมหาพรหมพระหัตถ์เบื้องขวาทรงรัตนกิงการพระเด้าแก้ว เต็มไปด้วยทิพยสุนโธกพระหัตถ์เบื้องซ้ายทรงรัตนจิงโกฎกัผอบแก้วเต็มไปด้วยสัตว์ตรนธมณี แลท้าวสุทธาวาสมหาพรหมพระกรทรงทิพยเศวตฉัตรอันใหญ่คจุบุรณเงินทรมณฑลสูงเทวทหนคร สมเด็จพระเจ้าขนาธิปราชได้ทอดพระเนตรเห็นเทพยคณะบรรช้ททั้งหลาย ลงมาเป็นอันมาก ก็ทรงพระโสมนัสตรัสสรรเสริญบุญปรมิพระราชธิดาแห่งพระองค์อันเป็นมหัศจรรย์

^๑ ดิสทลสสภานี = ๓,๐๐๐ เล่มเกวียน

สกโก วิสสุกมม อานาเปตวา สมเด็จพระรัตนราชธิดาธิราชเจ้าตรีศรีวิสุกรรมเทพบุตรให้กระทำพื้นลาน
รอบมหามณฑป แลบรรดากังโยชนอันจะมาแต่พระนคร トラบเท่าถึงพระอุทยานนั้น ให้ราชบรินพื้นเสมอ
เป็นอันดี เทพดาทั้งหลายที่มาประชุมเล่นมหรสพภิเษกสมโภชในที่นั้นๆ

ขบวนพระราชธิดามายามีพระอินทร์

ส่วนพระสิริมหายาทรงเครื่องแล้วแวดล้อมด้วยนางขัตติยกัญญาแสนหนึ่งเป็นบริวาร เสด็จลง
จากปราสาทมาทรงราจรถ และนางสุชาติเทพอัปสรอรุริธา ก็ทรงพิทยธยานออกจากพระนครไปสู่
อุทยาน แวดล้อมด้วยคณาเนกนางเทพอัปสรเป็นบริวารนำหน้ารถพระสิริมหายาธาราชบุตรี สมเด็จพระ
โกสิย์แลพระเจ้าชานาธิราช กับทั้งสุนทราเทวีราชชนนีแลหมุนางสมณาริณีกัญญา กับกษัตริย์ขัตติ
ยวงศ์ทั้งหลายเป็นอันมากก็ตามไปในเบื้องหลัง หมุนุเทพบริษัททั้งหลายก็ถือฉัตรแลธงชายธงภูภาคให้ไป
ทั้งสองฟากถณวิถี เทพตามนุษย์ทั้งปวงก็มาสโมสรสนับคต นั้นแวดล้อมมหามงคลวิหาหมตพอยู่
โดยรอบในขณะนั้น อันว่าทิพยมณฑลบุพผชาติ แลนาทียุกฤษฏ์สสารก็บันดาลตกเต็มทั่วพื้นภูมิสถาน
โดยยาวได้สองโยชน์กว้างได้โยชน์หนึ่งแต่ล้วนกองดอกไม้ทิพย์อันตกลงมาสูงเสมอหลังม้า

ขบวนพระราชกุมารสุโททนะมีท้าวหาพรม

ส่วนสมเด็จพระเจ้าสีหนุราชก็ให้ตรวจเตรียมพลสารสินธพยุหาตร แลให้พระสิริสุโททนะ
กุมารลงจากราจรถ เสด็จขึ้นทรงมงคเสวตหัตถิ อันมีนามรัตนปัจจุญญชร เบื้องหลังคาคด้วยชายเจิน
ทองแก้วทั้ง ๗ ประการ แลตั้งซึ่งสุวรรณรัตนปราสาทเป็นราชอาสน์ที่สถิต มีกษัตริย์ศักราชวงศ์ ๑๐๑
พระองค์แวดล้อมเป็นบริวาร แลท้าวสุทราวาสมหาพรมทรงซึ่งพิทยเศวตฉัตรอันใหญ่มาเสด็จไปในเบื้อง
หน้า แลระชากุมารทั้งสอง คือ พระสุโกทนะแลมโธทนะผู้เป็นพระอนุชาเสด็จทรงมงคลราชรถอัน
เดียวกัน พร้อมด้วยขจรคงโยธาหาญแห่ตามท้าวหาพรมไปในเบื้องหน้าพระคชาธารพระสิริสุโทท
นะเชษฐา สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชก็เสด็จแวดล้อมด้วยขัตติยวงศ์ศักราช ๖๐๐,๐๐๐ ไปในเบื้องหลัง ช้าง
พระที่นั่งพระราชไอรส แลหมู่เทพดาทั้งหลายก็แวดล้อมไปเป็นอันมาก กษัตริย์ทั้งสองฝ่าย เสด็จมาถึงขุม
ทวารพระอุทยานแล้วเสด็จเข้าสู่มหามณฑปกับด้วยเทพเจ้าทั้งปวง

พรมสุทราวาสจุ่งพระสุโททนะราชกุมาร นางสุชาติธิดาอรุ

จุ่งพระราชธิดามายาให้ทรงจับพระหัตถ์อภิเษกสมรส

ฝ่ายท้าวสุทราวาสมหาพรมกำหนดซึ่งกาลอันได้อุดมมหุดิภักซ์แล้ว ก็จุ่งพระหัตถ์พระสิริสุโท
ทนะราชกุมารขึ้นสถิต ณ เบื้องบนกองแก้ว นางสุชาติอรุรินทรธาดาที่จุ่งพระหัตถ์พระสิริมหายาขึ้นสถิต
บนรัตนราชที่อภิเษกนั้น แลกษัตริย์ทั้งสองก็จับพระหัตถ์ซึ่งกันและกัน สมเด็จพระเจ้าสีหนุราช ก็พาทิพย์วิ
ษยมหาสังข์ทักษิณาวรรต ปัญญาคันธรรพเทพบุตรก็ตั้งซึ่งพิณสามสาย เทพดา มนุษย์ทั้งหลายก็ประโคม

ทิพยดุริยางค์แลมณูย์ดุริยางค์ บันลือศัพท์โกลาหลนสนั่นพร้อมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว แลท้าวสุทราวา
สมหาพรมก็หลังทิพย์อุทธรารากรัตนิงคาร ถวายมุทาทิภักชญาการแล้วกล่าวมงคลสารประสิทธิ์พร
โดยอนนภพราย

เกิดแผ่นดินไหวและพระราชมารดาบุชหาหมู่เทพ

ขอให้พระธิดาประสูติพระไอรสแล้วได้เป็นพระสัพพัญญู

ขณะนั้น ก็บังเกิดมหัศจรรย์ต่างๆ มีพื้นพสุธากรกัมปนาทเป็นต้น อันว่าแผ่นดินไหว ๗ ประการก็
บันดาลตกลงจากอากาศเต็มตลอดบริเวณโยชน์หนึ่ง โดยรอบมหามณฑปนั้น เทพดาทั้งหลายทั่วจักรวาล
ก็ไปรยปรายสัตว์ตรนมนเณิ นฤโษษศัพท์สาธุการเอิกเกริกโกลาหลบันลือสนั่นเป็นอันเดียว ตั้งแต่พื้นภูมิภาค
ตลอดถึงภวครพรม แลกษัตริย์ทั้งหลายมีสมเด็จพระเจ้าสีหนุราชเป็นอาทิ แลมหาชนบริษัทเห็น
มหัศจรรย์ดังนั้น ก็มีโสมชาติสยดสยอง แซ่ซ้องสรรเสริญพระฤชดาภินิหารแห่งกษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์
เสียนฤโษษ ครวนาคูเสียนมหาเมฆอันก็ก้องในท้องมหาสมุทร

ส่วนพระสุนทราเทวีก็จตุรพเทียนกับทั้งสุคนธบุพผชาติบุชหาหมู่เทพดาทั้งหลาย แล้วตรัสประกาศ
ด้วยบาทพระกาลาวา สัพเพ เทวา จ นาคา จ เป็นอาทิ อรรธาธิบายความว่า ข้าแต่เทพดาทั้งหลายอันมี
มหิทธิฤทธิ์ จงสดับคำแห่งข้าพเจ้า ขอให้ราชธิดาของข้าพเจ้าประสูติพระไอรส ให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัพพัญญู
พุทธเจ้าในโลก เป็นอาทิดังนี้ วันุติวา แล้วถวายวันทนาบุชหาแก่กษัตริย์ทั้ง ๒ แลบรรดากษัตริย์ทั้งหลายมี
สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชเป็นอาทิ ก็อภิวาทบุชหาแก่กษัตริย์ทั้ง ๒ จุ่งนั้น

ท้าวหาพรมแลเทพดาภิกระทำให้สักการบุชหาด้วยนันทิพยุคนธ์ กุสมขชาติเหล่าสุราชทั้ง ๘
คนก็บุชหาด้วยผลมะตูมสุกอันนำมาแต่ป่าหิมพานต์ ท้าวเวรัมมหาราชก็บุชหาด้วยทิพย์ภูษาต่างๆ อันตกลง
แต่ไม่ก็ลพฤกษ์ บนยอดหินวัดบรรพตกับทั้งผลหัวอันเกิดแต่ชมพูฤกษ์ประจำทวีป แต่เครื่อง
สักการบุชหาแห่งเทพดาทั้งหลายกองสูงซึ่งลำดาลหนึ่ง แลหมู่มรินทร์พรมต่างถวายมงคลพรมีอนนภ
ประการ แลเล่นมหรสพสมโภชถึง ๗ วันเป็นกำหนด แล้วท้าวเทพดาทั้งหลายก็ถวายโอวาทบุชหาสนให้
ตั้งอยู่ในเบญจางคิกศีล แล้วก็นิวัตนาการสู่เทวโลก

เฉลิมฉลองยาวนาน ๓ เดือน

ให้สร้างปราสาท ๓ องค์ในกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อคู่อภิเษก

ส่วนสมเด็จพระเจ้าสีหนุราชและกษัตริย์ทั้งปวงยังอยู่อยู่ในมณฑป เล่นการมหรสพสมโภชทุกทิวา
ราตรีถ้วนถึงไตรมาส แล้วดำริราชที่จะกลับยังกรุงกบิลพัสดุ์ในเชษฐมาศภาพักษ์ จึงตรัสสั่งกษัตริย์ศั
กราช ๓๐๐,๐๐๐ กับสุทธิยามาตเณิให้ไปสร้างปราสาทองค์หนึ่ง ณ กรุงกบิลพัสดุ์ มีพื้นได้ ๗ ชั้น มีเสา ๕๐๐
ต้น แล้วไปด้วยไม้จันทร์ถวายนามจันทนปราสาท แล้วให้พระสุโกทนะราชไอรสกับกษัตริย์ ๑๐๑ องค์ ไป

สร้างปราสาทอีกองค์หนึ่ง มีพื้น ๙ ชั้น มีเสา ๕๐๐ ต้น แล้วไปด้วยไม้ราชพฤกษ์ ส่วนสมเด็จพระเจ้า
ชาธิปราชก็ตรัสใช้พระชัตติยวงศ์ทั้งหลายกับสุปดิษฐุธอมาย์ไปสร้างปราสาท ณ กรุงกบิลพัสดุ์อีกองค์หนึ่ง
มีพื้น ๗ ชั้น มีเสา ๑,๐๐๐ ต้น แล้วไปด้วยไม้แก่นทั้งสิ้น

แลการสร้างปราสาททั้ง ๓ สำเร็จแล้วก็กลับสู่เมืองเทวทหนคร สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชก็ให้
ตกแต่งประดับมรดกตั้งแต่เมืองเทวทหนครถึงกรุงกบิลพัสดุ์ แล้วให้ราชโอรสแลพระสุณิสาขึ้นทรงลงกต
กาญจนราชอันเดียวกัน มือเนกนิกรคนนางกำนัล ๑๐๐,๐๐๐ กับกษัตริย์ ๑๐๑ พระองค์ แลชัตติยวงศ์
ศักยราช ๖๐๐,๐๐๐ ตามเสด็จแวดล้อมเป็นบริวาร ส่วนพระองค์ก็ทรงคชาธารแวดล้อมด้วยจตุรงค์โยธา
หาญ เสด็จยกพยุหะแสนยาพลากรไปในเบื้องหน้า

ใช้เวลา ๔ เดือนครึ่งขณสิ่งต่างๆ ไปกรุงกบิลพัสดุ์ ทรงมอบราชสมบัติให้พระราชโอรสเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

ฝ่ายพระเจ้าชาธิปราชก็เสด็จยตราพลาพลไปในเบื้องหลัง ให้นำเอาสรรพวิญญานวัตถุแลอ
วิญญานวัตถุซึ่งจะพระราชทานแก่พระราชธิดา เป็นต้นว่าทาสีทาสาสีงและแสนโกฏิแลช้างพัง ๑,๐๐๐
ช้างพลาย ๑,๐๐๐ สินธพชาติ ๘๔,๐๐๐ อุษุกกาสรสิ่งของอีกโขภณณตามไปภายหลัง แลหนทางตั้งแต่เมือง
เทวทหนครจนถึงกรุงกบิลพัสดุ์นั้น โดยกว้างถึง ๓ โยชน์เต็มไปด้วยสัตว์แลมนุษย์ทั้งหลายหระหว่างมิได้
แลหม่อมมาขนนำไปซึ่งพัสดุสิ่งของทั้งปวงสู่กรุงกบิลพัสดุ์ถึง ๔ เดือนก็ จึงถึงพร้อมบริบูรณ์

สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชทรงทำมงคลราชาภิเษกษัตริย์ทั้ง ๒ เหนือรัตนบัลลังก์ถึงสามครั้ง แล้ว
อัญเชิญเสด็จขึ้นสถิต ณ จันทนปราสาท แล้วมอบราชสมบัติให้พระราชโอรสครองมโหศวริยสมบัติแทน
พระองค์ บรรดากษัตริย์ทั้งหลายมีสมเด็จพระเจ้าชาธิปราชเป็นอาทิ ก็ถวายบังคมลากลับไปสู่พระนคร
แห่งตนๆ สมเด็จพระเจ้าสิริสุทโธทนมหาราชและพระสิริมหายาเทวี ก็ทรงอุปัฏฐากพระราชชนกชนนี
โดยเคารพแลทรงปฏิบัติในเบญจางคิกศีล แลทศพิธราชธรรมโดยโบราณราชประเพณีทุกประการ

ราชา สมเด็จพระเจ้าสีหนุราชทรงพระชราโรคาเบียดเบียนก็เสด็จถึงวคต สมเด็จพระเจ้าโอรส
และพระราชสุณิสา กับพระชัตติยประยูรคนมัจจามาย์ทั้งปวง ก็ประชุมกระทำการฌาปนกิจถวายเพลิง
พระบรมศพโดยอุหริกรราชสักการบูชา สิริสุทโธทโน สมเด็จพระเจ้าสิริสุทโธทนมหาราชก็เสวยมโหศวริย
ราชถวัลย์รัชสืบสันตติวงศ์ดำรงพิภพกรุงกบิลพัสดุ์ เสวยสิริสมบัติกับด้วยพระสิริมหายาสุขุมลาชาติราช
เทวีเป็นบรมสุข

วิวาหมงคลปริวรรต ปริฉฉาที่ ๑ จบ